

JEAN DES CARS

SISSI

ÎMPĂRĂTEASA AUSTRIEI

Ediția a II-a

Traducere din limba franceză de ANA-MARIA STAN

Postfață de DORU DUMITRESCU

CORINT
ISTORIE
—2022—

JEAN DES CARS (n. 1943) este un cunoscut jurnalist francez care a semnat articole în mari cotidiane precum *Paris Match* și *Le Figaro*. Reputat specialist în istoria marilor familii ale aristocrației europene, cu deosebire a familiilor Habsburg și Grimaldi, este autorul mai multor cărți foarte apreciate de marele public, printre care se numără *Grace de Monaco. Povestea unei prințese* (2014), *Saga Dinastiei Romanov. De la Petru cel Mare la Nicolae al II-lea* (2014), *Saga reginelor* (2015), *Rudolf de Habsburg și secretele de la Mayerling* (2018), *Regina Elisabeta a II-a* (2019), *Cupluri tragice ale istoriei* (2021). Din anul 2011 este cavaler al Ordinului Grimaldi, acordat persoanelor care au contribuit la creșterea prestigiului Principatului Monaco.

Coordonare editorială: Sorin Turturică

Redactare: Lia Decei

Tehnoredactare computerizată: Cristina Gvinda

Design copertă: Andreea Apostol

Ilustrația copertei: Franz Xaver Winterhalter, *Elisabeta, împărăteasa Austriei* (1865)

Jean des Cars, *Sissi, imperatrice d'Autriche*

Copyright: © Perrin, 2005

All rights reserved

Toate drepturile asupra acestei ediții în limba română aparțin CORINT ISTORIE, un imprint al CORINT BOOKS, Str. Mihai Eminescu nr. 54 A, București.

www.edituracorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DES CARS, JEAN

Sissi : împărăteasa Austriei / Jean Des Cars ; postf. de Doru Dumitrescu ; trad. din lb. franceză de Ana-Maria Stan. - București : Corint Istorie, 2022

ISBN 978-606-088-116-2

DE CE SISSI?

În 1967, primul meu reportaj în afara granițelor Franței m-a purtat în Austria. Tema era filmarea noii versiuni a dramei de la Mayerling, desigur nu ultima versiune, căci există anumite reconstituiri istorice care par ineputabile și mereu supuse revizuirii.

Principalul interes față de acest film nu consta în alegerea actorilor. Catherine Deneuve, încântătoare, și Omar Sharif, seducător, erau, din punct de vedere fizic, contrarul tinerei baroane Maria Vetsera și arhiducelui Rudolf de Habsburg. Tot așa, nici Ava Gardner nu putea să pretindă că îi seamănă împărătesei Elisabeta, în pofida mării sale frumuseți. Ca și alte milioane de admiratori, eram încă fermecat de Romy Schneider, proaspătă și zburdalnică atât cât trebuia. Pentru cinema, ea a fost unica Sissi. Numai ea a fost și a rămas Sissi, inclusiv în acel magistral *Amurg al zeilor* al marelui Visconti*, unde a întru-chipat-o pe împărăteasa îmbătrânită, alături de vărul său, extravagantul rege Ludovic al II-lea al Bavariei. Și, după ce acest mit a fost popularizat de cinematograful, televiziunea l-a amplificat, mai ales în Franța. Fiecare difuzare a acestui serial celebru obține, chiar și azi, maximum de audiență. În acest *Mayerling* regizat de către Terence Young – realizator al primelor filme

* Titlul original al filmului este *Ludwig*. A fost regizat în 1972 de Luchino Visconti, care a semnat și o parte a scenariului (n.tr.).

din seria, chiar mai prolifică, a lui James Bond – doar actorul James Mason interpreta un uimitor Franz Joseph.

Filmul avea însă un mare merit: fusese pus în scenă, parțial, chiar în locurile unde se derulase întâmplarea. La rândul meu, și eu am parcurs, conștiincios, coridoarele palatului imperial Hofburg din Viena și saloanele lambrisate ale castelului Schönbrunn. Am visat pe balcoanele vechiului oraș imperial, capitala nostalgică a vechii Europe. Și am început să adun primele elemente ale unei anchete despre acest trecut. Cinci ani mai târziu, în timpul cercetărilor pentru prima mea carte, dedicată lui Ludovic al II-lea al Bavariei, am „întâlnit-o” pentru mai multe luni pe împărăteasa Elisabeta, singura femeie care a știut cu adevărat să îl emoționeze pe regele damnat al Bavariei. Cum să îi rezști acestei femei excepționale? Desigur, Sissi a fost împărăteasa Austriei și regina Ungariei. O imagine exactă, însă incompletă. A fost, de asemenea, o mare doamnă, una dintre cele mai frumoase din Europa (împărăteasa Eugenia* i-a fost, în acest domeniu, rivală) și una dintre cele mai surprinzătoare. Tulburătoare prin capriciile sale, înduioșătoare prin simplitate, emoționantă prin entuziasm, influentă prin părerile sale politice, epuizantă prin călătoriile sale, impresionantă prin demnitatea sa în fața dramei – așa a fost suverana. Un personaj foarte bogat, plin de contraste într-un mod singular și care nu te poate lăsa indiferent. Într-un cuvânt, o eroină pasionantă.

Dar de ce această carte? Încă una?!

Nu se știe deja totul? Nu s-a spus și nu s-a scris totul despre această figură uneori edulcorată și un pic fanată? Valsul vienez s-a demodat oare? Sincer, nu cred asta. În mod curios, dacă

* Eugenia de Montijo (1826–1920) a fost soția împăratului Napoleon al III-lea al Franței. A fost împărăteasă în perioada 1853–1871, adică până la destrămarea celui de-al doilea imperiu francez (n.tr.).

publicul francez a arătat un interes neîncetat față de melodrama care este viața lui Sissi, puțini sunt autorii de limbă franceză care i-au consacrat studii recente. După reflecțiile strălucite ale lui Henri Valloton și Maurice Barrès, Maurice Paléologue și Paul Morand, de la Academia Franceză, ultimul volum francez apărut până astăzi rămâne acela al lui Raymond Chevrier (Ed. Pierre Waleffe, 1968), scurt, dar bine conceput, ilustrat cu inteligență. Desigur, în 1982, reeditarea, în franceză și germană, a traducerii unei opere germane din anii interbelici a fost iarăși disponibilă. Vorbesc despre cartea clasică a contelui Corti*, o cercetare remarcabilă și o lucrare de referință, însă al cărei text datează din 1934**.

De atunci, „recolta” istoricilor de peste Rin și de dincolo de Dunăre a fost una bogată, căci Istoria este o știință din ce în ce mai vie. Arhivele se deschid, martorii se destăinuie, descendenții vorbesc. Treptat, ființele și evenimentele sunt deslușite de lumina implacabilă a detaliilor. Ideile preconceptuate, clișeele pot să fie confirmate sau, dimpotrivă, infirmate. În Austria, unde pot fi măsurate popularitatea și chiar afecțiunea de care este înconjurată familia de Habsburg, există multe librării din care se pot procura cărți despre istoria acestei dinastii sau a uneia dintre marile ei figuri. Cultul este nu doar întreținut, ci și însuflețit prin publicații recente.

Dincolo de aceste lucrări, cercetările mele personale, care au durat aproape cinci ani, mi-au permis accesul la izvoare inedite,

* Egon Caesar, conte Corti (1886-1953), militar și istoric din fostul Imperiu Austro-Ungar, autorul unor monografii dedicate familiilor regale, în special celor germane (n.tr.).

** Cartea fost tradusă în franceză în 1936 și a apărut la Editura Payot, fiind reeditată în 1950. Același autor a publicat o monumentală biografie a lui Franz Joseph, care nu a fost niciodată tradusă în franceză. Mult timp, Franz Joseph a atras mai puțin ca soția sa. În 1987, Jean-Paul Bled a publicat *François Joseph* (Ed. Fayard), o biografie foarte solidă, care a acoperit această lacună.

chiar în Austria. Am avut bucuria supremă de a ține în mâini și de a analiza documente, arhive și suveniruri intime ale împărătesei. Acestea permit o detaliere fină a imaginii sale, o explicație a unora dintre reacțiile ei ciudate. Am căutat să explorez minuțios personajul pentru a-l înțelege și a-l pune mai bine în lumină. Studiul meu este dedicat în primul rând cititorilor care nu sunt familiarizați cu toate episoadele complexe ale unui destin deopotrivă apropiat și îndepărtat de noi. Această carte își propune să facă un bilanț al cunoștințelor actuale, apelând la cercetările cele mai serioase, îmbogățite cu multe detalii rămase secrete. Nu am avut decât o preocupare: să o fac pe suverană să trăiască din nou, reconstituind cu maximum de minuțiozitate viața ei ieșită din comun, deoarece acest inventar al Europei de ieri, care este azi fragmentată, aparține memoriei noastre. Înainte de a judeca, se cuvine să cunoaștem această viață. Am încercat să o reconstitui pas cu pas, fără a o izola de contextul ei, adeseori hotărâtor.

Îmi permit să exprim, mai întâi, profunda mea recunoștință Majestății Sale Zita, ultima împărăteasă a Austriei și regină a Ungariei, care i-a urmat Elisabetei pe tronul feminin al dublei monarhii în 1916. Calitatea primirii sale, memoria sa vivace și pertinența cuvintelor sale, precum și demnitatea vieții ei în fața celor mai grele încercări reprezintă o lecție. Mai mult chiar: un exemplu de meditație. M.S. Zita este într-adevăr ultimul martor important al orelor sumbre care au dezmembrat Europa și au condus-o de două ori în războaie cu sine însuși. Audiența pe care M.S. Zita a binevoit să mi-o acorde va rămâne un moment excepțional al vieții mele. Iar sâmbătă, 13 noiembrie 1982, la Viena, am fost unul dintre puținii francezi care au asistat la extraordinara sa revenire în capitală, după un exil de 63 de ani. Un eveniment istoric și tulburător, în prezența a aproape 20 de persoane de toate vârstele și din toate clasele sociale, printre

care au ținut să apară și reprezentanții fostelor naționalități din Imperiul Austro-Ungar. Un adevărat triumf, omagiu popular față de o personalitate foarte îndrăgită și față de familia de Austria. Fosta suverană a murit la 14 martie 1989. Funeraliile sale de la Viena, solemne și impresionante, la care au participat un milion de persoane, au fost transmise de mai multe posturi de televiziune europene.

Fiul cel mai mare al M.S. Zita, Alteța Sa imperială și regală arhiducele Otto, șeful Casei de Habsburg-Lorena, va primi aici omagiul respectului meu profund și al sincerei mele admirații. Deputat strălucit în Parlamentul European, un observator cu păreri lucide, arhiducele Otto mi-a arătat o disponibilitate și un interes încurajatoare.

Exprim în mod special o vie recunoștință pentru sprijinul și înțelegerea lor Altețelor Lor Serenisime prinților și prințeselor de Liechtenstein: Henri, Elisabeta, Vincent, Elena și Benedicta. Nu și-au menajat eforturile și mi-au deschis arhivele și documentele familiale cu o politețe neobosită. Dl Erik von Kuehnelt-Leddihn primește stima mea amicală, iar soția sa, Christiane, și fratele său, contele Leopold Goëss, mulțumirile mele călduroase. Străbunica lor, contesa Maria Goëss, a fost ultima mare doamnă de onoare de la curtea împărătesei Elisabeta. Îi mulțumesc dlui Ogris, directorul arhivelor Carinției de la Klagenfurt.

Dl Eric Feigl, autorul celei mai cuprinzătoare biografii a împărătesei Zita înainte de cea a lui Jean Sévillia – apărută în franceză și intitulată *Zita, impératrice courage* (Perrin, 1997) –, primește întreaga mea simpatie și recunoștința mea.

Dl Max Karkegi, colecționar fără pereche și căutător perseverent, știe cât i-am apreciat sprijinul devotat, eficace și amical. Dna Robert Koreska, dl Gary Sommer și dl Lucien-René Dauven știu cu siguranță că ajutorul lor mi-a fost prețios. Îi mulțumesc

de asemenea dlui Jacques Mayer, proprietar și director al Hotelului Beau-Rivage din Geneva, unde împărăteasa, victima unui asasinat, și-a dat ultima suflare. Bunica dlui Jacques Mayer, tânăra soție a directorului acestui hotel în 1898, a așternut pe hârtie amintirile care sunt povestite aici pentru prima oară, precum și alte detalii inedite privind ultima ședere a împărătesei și emoția pe care moartea ei brutală a suscitată-o în Europa. Îi mulțumesc și dlui François-Achille Roch, ziarist elvețian.

Dna Monique Travers și dra Dorothée Palka, la fel și dna Brigitte Pätzold, pentru ajutorul ei suplimentar, știu cât am apreciat munca lor sânguincioasă de traducere. Nu o voi uita pe dra Hélène Bourgeois, directoarea de la Librarie Académique Perrin, pentru răbdare și înțelegere, mereu surzătoare și încurajatoare. Îi mulțumesc și dnei contese de Mun pentru că mi-a încredințat amintirile dlui Albert Perquer despre șederea împărătesei la Sassetot-le-Mauconduit, în Normandia. Îi adresez gratitudinea mea și dnei Jean-Loup Tellinge și fiului ei Christian, fără a uita de recunoștința mea prietenească față de dl Roger le Barrois.

În sfârșit, personalitățile care m-au ajutat, sub diverse forme, răspunzând cererilor mele, dar care doresc să își păstreze anonimatul, știu, prin aceste rânduri, cât le sunt de recunoscător pentru încrederea pe care mi-au acordat-o în mod cu totul excepțional.

Toți și toate mi-au permis să înțeleg mai bine fascinația pe care o exercită împărăteasa Elisabeta de peste 100 de ani. Am vrut să îi deslușesc viața, începută ca o operetă și terminată ca o tragedie, și am încercat să îi înțeleg caracterul, deopotrivă patetic, nostim și grandios. Este cel mai sfâșietor dintre romanele trăite ale secolului trecut. Mi s-a părut că a venit momentul să prezint portretul unei femei de neuitat.

Jean des Cars

I

PRINȚESA NEÎMBLÂNZITĂ

În după-masa zilei de miercuri, 15 august 1853, o trăsură care a părăsit sudul Bavariei înaintează către micul oraș austriac Bad Ischl, în inima regiunii Salzkammergut, unde se exploatează sarea care a dat numele localității Salzburg. Pe această veche axă a comerțului european, vara luminoasă a Munților Alpi își împărăștie culorile vii. Într-un decor împădurit, reflectat de smaraldul senin al lacurilor romantice, orașul cunoaște de circa 30 de ani o însuflețire estivală crescândă. Dr. Wirer, un medic vienez, a descoperit, în jurul anului 1820, proprietățile terapeutice ale apelor sărate. Simbol al negoțului, sarea a fost transformată în simbol al sănătății. Toată înalta societate s-a deprins să meargă la cure de ape sărate. Reprezentanții săi cei mai prestigioși au primit chiar supranumele de „prinți ai sării”. Și, treptat, Bad Ischl, adăpostit într-o buclă formată de râurile Traun și Ischl, a devenit un centru termal, o localitate căutată de vilegiatură și un loc unde se întâlnește înalta nobilime. O adevărată stațiune balneară.

Însă trăsura nu transportă turiști veniți la cură. A trecut Alpii și aparține ducelui Max din Bavaria, șeful ramurii inferioare a casei de Wittelsbach*. Ducele Max, cumnatul austerului rege

* Nu trebuie să se confunde titlul de duce de Bavaria rezervat ramurii regale (superioare) cu acela de duce din Bavaria purtat de ramura ducală (inferioară), căruia nu i s-a alăturat calitatea de Alteță Regală decât începând din 1845, prin voința regelui Ludovic I.

Maximilian al II-lea, nu se află în caleașca sa. Ca de obicei, el a delegat-o pe soția sa, ducesa Ludovica, care se pregătește pentru o importantă reuniune de familie. Plecată de la Possenhofen, reședința sa nu prea luxoasă de pe malul Lacului Starnberg, aflată la 30 de kilometri sud de München, ducesa călătorește numai cu două dintre fetele sale, Elena și Elisabeta, precum și cu o cameristă. Bagajele le urmează într-o a doua trăsură.

Mama își privește fetele. Două surori? Sunt atât de diferite... Elena are nouăsprezece ani, trăsături regulate și un aer serios, aproape grav. Fină, frumoasă, dar melancolică. Și deosebit de pioasă. Comportarea de pe parcursul orelor de călătorie îi este plină de cuminenție, întocmai ca și imaginea. Ea este cu adevărat fiica mamei sale. În schimb, Elisabeta, de cincisprezece ani și jumătate, subțirică și încântătoare, emană vioiciune și bucuria de a trăi. Și, dintotdeauna, neascultare. Ea este cu adevărat, prin contrast, fiica tatălui ei.

La popasul de la Rosenheim, cam la o treime din drum, Elisabeta nu a rezistat impulsului de a adăpa chiar ea caii. Adresându-se cu familiaritate valeților și vizitiilor, și-a atras o observație glacială a mamei. Și, atunci când a izbucnit în râs după ce și-a udat picioarele într-o găleată cu apă care se răsturnase, a fost singura care s-a amuzat! Pentru restul călătoriei, a fost plasată sub supravegherea atentă a cameristei. Elisabeta nu a putut decât să suspine în sinea ei atunci când trăsura a lăsat în urmă, pe partea stângă, Chiemsee, cel mai mare lac din Bavaria, denumit „marea bavareză”. Elisabeta trebuie să se comporte bine și să se facă uitată. În această jumătate a lunii august 1853, nu ea este cea care contează în sânul familiei, ci Elena, sora cea cuminte.

Elena poartă speranța unei revanșe. Într-adevăr, mama sa este de două ori frustrată, atât ca soție, cât și ca mamă. Fiică a contelui palatin elector de Zweibrücken-Birkenfeld, care trebuia

să fie în 1805 primul rege al Bavariei datorită lui Napoleon, ea s-a născut cu titlul de prințesă *de* Bavaria. Prin căsătoria cu ducele Max, care îi este văr, a fost, într-o oarecare măsură, retrogradată la rangul de ducesă din Bavaria. Mai mult, Ludovica și-a văzut surorile încheind mariaje mai prestigioase decât al ei. Una, măritându-se cu Francisc al II-lea, a devenit împărăteasa Carolina-Augusta a Austriei. Alte două surori, Maria și Amelia, au avut originalitatea de a fi, succesiv, regine ale Saxeii. O a patra, Elisabeta, era regina Prusiei, iar a cincea, Sofia, este arhiducesa Austriei, căci s-a măritat cu Francisc-Carol, fratele împăratului Ferdinand. În aceste combinații familiale alambicate, cărora Europa le deține secretul, Ludovica este, din punct de vedere al protocolului, cea care deține rangul cel mai neînsemnat.

Soțul ei, minunatul duce Max, nu este deloc un om convențional. Este un pasionat: în primul rând de libertate și mai ales de cea proprie. În pofida aparițiilor sale în costum de ceremonie și a vastei sale culturi, nu este văzut aproape deloc la München, unde de altfel nu deține nicio funcție oficială. Orașul îl plictisește, viața mondenă îl apasă și protocolul îl înăbușă. Nu trăiește cu adevărat decât la țară, înflorind în aerul viu al Alpiilor. Boem, el dispare în păduri, acaparând de partidele de vânătoare și pescuit. Lungile ore petrecute călare sunt întrerupte de popasuri în toate hanurile Bavariei de sud. În ținuta tradițională – pantaloni scurți de piele, bluză de pânză groasă, pălărie țuguiată din blană de bursuc –, el ciocnește vesel paharele cu țărani, plecând apoi să escaladeze câte un pisc. Cu un temperament liric, cântă din țiteră încă de când l-a învățat fiul unui hangiu vienez, pe care îl întâlnise în 1837. Ducele Max își dă silința să revoluționeze muzica din secolul al XIX-lea. Desigur, în momentul în care își lasă să izbucnească toate pasiunile înfrânate, rezultatul este unul surprinzător. Atunci când nu

colindă satele din Bavaria, călătorește în Grecia, Turcia și Egipt*. Îmbătat de bucuria descoperirii ruinelor ascunse sub nisip din vremea faraonilor, Max, mereu acompaniat de menestrelul său, cântă la țiteră în vârful mării piramide a lui Kheops! Iar la întoarcere, publică un volum intitulat *Călătorie în Orient*, care este foarte apreciat. Însă sosirea sa la München a atras și mai mult atenția: a adus de la Cairo patru negri mititei, pe care ține să îi boteze. În mod clar, ducele merită pe deplin pseudonimul de *Fantasius*, pe care și l-a atribuit pentru a semna nuvele și cronici caustice, neobișnuite în mediul ultraconservator al capitalei bavareze. El scrie de multă vreme: în tinerețe, chiar a pus pe hârtie o piesă de teatru.

Comentariile și criticile îl lasă indiferent. Singura dată când își îmbracă uniforma de general – funcție cvasionorifică – este o corvoadă. Discursurile militarilor și ale funcționarilor îi par deosebit de fade acestui călător vesel. Totuși, ne-am înșela dacă l-am considera aidoma unui țăran necioplit, îndopat cu cârnați și râuri de bere și cu tenul ars de soare al oamenilor care trăiesc în aer liber... Dimpotrivă, fin, bun psiholog, la patruzeci și cinci de ani are o siluetă zveltă, foarte tânără. Modesta sa avere se topește văzând cu ochii, căci disprețuiește orice idee de administrare. El nu numără, trăiește. Glumește, preferă franchetea ipocriziei și este simpatc într-o manieră irezistibilă. Se spune chiar că fetele frumoase îl lasă să știe acest lucru. Max este un original, bun la suflet și îndrăgit.

În 25 de ani de căsnicie, și-a dat silința să îi facă zece copii Ludovicăi, dar nu și aceea de a-și crește cele cinci fiice și trei fii

* Conform modei din secolul al XIX-lea, dedicată căutării rădăcinilor civilizației noastre, familia de Bavaria a arătat un mare interes pentru Grecia clasică. Originea acestei atracții, atât istorică cât și estetică, pare să fie momentul în care Otto de Wittelsbach, fiul regelui Ludovic I de Bavaria, a ajuns în 1832 pe tronul Greciei. Independența Greciei fusese recunoscută de către Franța, Anglia și Rusia.

care au supraviețuit. Nu acesta este rolul său. Fidel tradiției familiei de Wittelsbach, care a fost un fel de familie de Medici a Alpilor, ducele este un artist, un creator, o ființă sensibilă. Și ce tată fascinant... când este prezent! Față de el, soția sa are o tandră îngăduință, iar copiii un adevărat cult. Nu cunoaște el toate secretele naturii? Nu s-a întors oare din țara regilor magi? Și apoi, dresează caii să meargă în pas de cadril, într-un maneaj pe care și l-a construit. Este un bun țintaș și cântă. Ne-am înșela dacă l-am considera un diletant, frivol și chiar superficial. Mic de statură, rasat, cu fruntea înaltă și gura senzuală, Max are ochi mari, negri, care se întristează cu brutalitate, mărturisind nostalgie și o tristețe surprinzătoare. Dar își revine cu repeziciune, grăbindu-se să ia artificiile vieții în derâdere.

Incontestabil, copilul său preferat este cel de-al treilea, adică a doua sa fiică. S-a născut la München într-o duminică, în noaptea de Crăciun a anului 1837, la ora zece și 43 de minute. Micuța prințesă a văzut lumina zilei într-un palat de pe Ludwigstrasse, foarte aproape de reședința regală, în inima unui oraș aflat în plină schimbare. Unchiul său, regele Ludovic I, pornește să facă din München o nouă Romă, ridicând arcuri de triumf și colonade antice. Dar a fost tentat și de o nouă Florență, căreia i-a copiat balcoanele și logiile. Și a dorit totodată ca Münchenul să devină „Atena de pe Isar”, după numele râului care traversează orașul. Neoclastic, stilul münchenez a devenit un omagiu adresat Mediteranei, iar orașul se aseamăna unui gigantic muzeu de mulaje antice. Ludwigstrasse, unde s-a născut prințesa, adică strada lui Ludovic, a fost trasată încă din 1816, din ordinul viitorului suveran.

Imediat după naștere, Ludovica a auzit-o pe moașă, care a prezentat copilul, conform tradiției, în budoarul alb de lângă camera sa. Lumea se extaziază, glumește. Și se observă faptul că un dințișor străpunge deja gingia bebelușului. Ca la Napoleon...

Un semn excepțional. Se mai remarcă faptul că, născută în aceeași noapte ca și Mântuitorul, prințesa va fi o ființă a păcii și a fericirii. Regat catolic, Bavaria consideră acest cadou prețios de Crăciun drept un dar al cerului. Nașa copilei, care îi este și mătușă, este regina Elisabeta a Prusiei. Ea va primi deci același prenume.

Copilăria Elisabetei, a fraților și surorilor ei se desfășoară în simplitate: iarna la München, vara și cât se poate de des la țară, acolo unde podișul bavarez se ridică domol până spre piscurile Alpilor care marchează frontiera cu Austria. Possenhofen, vechiul castel cumpărat de tatăl ei în 1834, este o clădire rectangulară, din piatră roșie. Flancat de grajduri și de o capelă, înconjurat de un parc și de grădini magnifice de trandafiri, care se întind de-a lungul apelor cenușii ale Lacului Starnberg, acest edificiu venerabil, care nu are nimic rafinat, miroase bine a fân, atunci când vara, bate foehnul, acest vânt dinspre sud care usucă oamenii și animalele. Ferma se învecinează cu reședința întreținută de servitori care fac parte din familie și sunt de un devotament de neclintit. În mijlocul animalelor, mai ales cai și câini, aceștia din urmă fiind adevărații proprietari ai fotoliilor, într-o atmosferă pașnică și de familie unită, Possenhofen este un paradis al copilăriei. Toată lumea vorbește cu afecțiune despre el, folosind un diminutiv tandru: „Possi”. Copiii au și ei diminutivele lor. Carol Teodor este „Gackerl”, Elena devine „Néné”, Matilda este „Vrăbiuța”, Max Emmanuel este „Mapperl”. În ce-o privește pe Elisabeta, este strigată „Sissi”*.

Sissi, Possi, porecle la unison.

Din anii 1840–1848, trebuie să reținem marea libertate de care se bucură copiii lui Max și ai Ludovicăi. Își văd părinții

* Există două posibilități de ortografiere a numelui. Germaniștii scriu Sisi, iar împărăteasa își semna ea însăși scrisorile „Sisi”. Noi spunem, de preferință, Sissi. Eu m-am conformat acestei forme.

neîncetat, fără dificultate, cresc cu o absență a manierelor și a distanțelor, ceea ce contrastează cu răceala inevitabilă din multe familii de rang. Un tânăr văr al lui Sissi, prințul Ludovic al Bavariei, viitorul Ludovic al II-lea, a petrecut câteva sejururi la Possenhofen. A avut impresia unei călătorii pe o planetă necunoscută. Sissi este crescută în ignorarea constrângerilor. Ea pândește sosirea tatălui său și îi invadează biroul unde acesta încearcă, cu o pană sânguincioasă, să trezească o inspirație istovită. Poezia este micul păcat al familiei de Wittelsbach.

Mama încearcă să atenueze excentricitățile soțului său și se străduiește să pună puțină ordine în această viață care este total lipsită de așa ceva. Poezii nu sunt ordonați, mamele de familie își mențin simțul realității. Și acest mariaj al Ludovicăi, o căsătorie aranjată, dar în care Max părușe cu mult mai seducător decât atâția alți logodnici posibili, chiar dacă era fragil, nu a fost un eșec.

Însărcinată cu educația lui Sissi începând din 1846, baroana Luisa Wulffen, o guvernantă repede depășită de situație, a observat că aceasta este cea mai visătoare, mai tandră și mai distrată dintre cei opt copii. Un paradox: este și cea mai scrupuloasă față de ceea ce iubește. Singurul orar care se respectă este micul dejun alături de mama, cel mai târziu la ora opt. Apoi lecțiile ocupă timpul până la ora două. Fără răutate, ducele subminează autoritatea guvernantei, busculând programele și orarul. Foarte devreme, el a simțit că adevăratul studiu pentru Sissi îl reprezintă viața din jurul ei. A înțeles că tovarășii ei tainici se numesc vântul, florile, stelele. A observat că primii care îi primesc destăinuirile sunt caii, iar câinii îi primesc cele dintâi mângâieri. Dl Raymond Chevrier a comentat: „Acest tată care i-a făcut, în cele din urmă, atâta rău, dorind de fapt să îi facă prea mult bine”. S-a criticat mult îngăduința acestui tată care nu ar fi pregătit-o pe Sissi să devină Elisabeta. În schimb, el a știut

să păstreze momentele trecătoare ale copilăriei. I-a asigurat o copilărie fericită. Iar această amprentă a fost atât de puternică, încât întreaga sa viață, o tragedie cu repetiție, Elisabeta o va căuta cu disperare pe Sissi...

Max este fericit să se regăsească în acest caracter spontan, neprefăcut, o avalanșă de entuziasm care explodează într-un bulgăre de viață. N-are a face că educația ei este restrânsă și manierele sale comune. N-are a face că nu este talentată la muzică. Ea chinuie pianul în van. În schimb, este pasionată de desen și de scris. Foarte devreme, exprimă sentimente și emoții serioase. N-are a face... Max hotărăște că Sissi trebuie să își urmeze înclinațiile ca să se dezvolte. Nu îi pune nicio frână. Sissi crește sub semnul libertății. Ideea și cuvântul sunt la modă și atunci când prințesa împlinește zece ani, în primăvara lui 1848, denumită „Primăvara popoarelor”.

Furtuna napoleoniană zguduise Austria în multe feluri. În 1804, Francisc al II-lea renunța la titlul de împărat al Sfântului Imperiu Romano-German în favoarea celui de Francisc I, împărat al Austriei. De peste 575 de ani, Habsburgii erau la ei acasă de-a lungul Dunării, scriind istoria Europei Centrale pornind de la ideea, deja foarte înaintată, a unui stat multinațional. Spiritul de cucerire, care îi caracterizase pe Carol Quintul și pe împărăteasa Maria Tereza, evidențiasse două constante ale politicii austriece: pe de o parte, lupta împotriva invadatorului turc asigura dinastiei rolul de apărător al Occidentului și întărea puterea catolicismului; pe de altă parte, un antagonism față de Prusia, partizană a unei germanizări extreme, ridica întrebarea: cum avea să fie Germania mare, austriacă sau prusacă? La Congresul de la Viena, congresul revanșei asupra lui Napoleon, Austria recupera, printre altele, Tirolul, Vorarlberg, regiunea Salzburg și obținea Lombardia, dar și regiunea Veneto. Cancelarul K. von Metternich triumfa, era noul arbitru suprem,

„vizitiul Europei”. Bismarck, care a analizat mai târziu personalitatea lui Metternich, nota în 1847, în momentul în care a intrat în viața politică fiind deputat în Parlamentul regional al Prusiei, că diplomatul austriac „tăia popoarele în bucăți ca pe niște pantaloni vechi”. Pentru a se proteja împotriva unei mișcări revoluționare, Metternich ticluise chiar și un tratat de garanție între împăratul Ferdinand al Austriei, țar și regele Prusiei – Sfânta Alianță.

Timp de 30 de ani, Austria cunoscuse stabilitatea. Pace și dezvoltare economică pentru unii, immobilism și înăbușire a naționalităților pentru alții. Emanciparea le era refuzată maghiarilor, popoarelor Boemiei și Italiei, căci emanciparea ar fi însemnat dezmembrarea. Și Austria menținea acest echilibru, căci îi simboliza revanșa. Cu Metternich, legitimitatea stătea deasupra naționalităților, însă Austria exista din nou.

În martie 1848, febra revoluționară cuprinde Austria. Revoltele îl izgonesc pe Metternich de la Viena și, după lupte sângeroase, Curtea însăși este silită să se refugieze la Innsbruck, capitala Tirolului fidel monarhiei, apoi la Olmütz, în Moravia*. Budapesta și Milano se ridică, iar Veneția vrea chiar să proclame o republică, efemeră, o fantomă a Republicii Serenisime. În cursul acestei veri fierbinți, Austria oscilează între două curente: trebuie să fie „germană”, unită cu Prusia pe motivul comunității lingvistice, sau, dimpotrivă, trebuie să fie doar „austriacă”, unită cu toate popoarele danubiene legate de Habsburgi? Cu alte cuvinte, care avea să fie identitatea așa-numitei *Mitteuropa*, Europa de mijloc, rând pe rând culoar de invazie și de cucerire sau frână față de imperialismul încăpățânat?

La 21 noiembrie, prințul Felix de Schwarzenberg, diplomat cu mână forte, preia conducerea guvernului, cu sprijinul

* Azi Olomuc, în Republica Cehă.

cumnatului său, prințul Alfred de Windischgrätz. În iunie, acesta din urmă zdrobise revolta din Praga, în care soția sa își găsisse moartea.

Aparent liberali, dar de fapt opuși laxismului, acești doi bărbați au același raționament: revoluționarii l-au izgonit pe Metternich, nu i-au izgonit pe Habsburgi. Dimpotrivă, îi eliberașeră pe aceștia de „cancelar”. La Viena se cântase chiar un imn de Haydn: *Dumnezeu să-l țină pe împăratul nostru*. Restabilirea autorității austriece, adică a ordinii, trecea obligatoriu prin restabilirea prestigiului imperial. Or, în asta consta întreaga dificultate: împăratul Ferdinand, care domnea din 1835, nu avea prestigiu. Slab, victimă a unor neliniștitoare crize nervoase, lipsit de prezența lui Metternich, care îi servise deopotrivă drept aureolă și scut, Ferdinand I se înfățișa în deplina sa neputință. Din momentul în care, ca tânăr prinț moștenitor, băntuia pe coridoare, cramponându-se de aghiotanții săi și bălbâindu-se, starea sa se înrăutățise. Epilepsia de care suferea era încă foarte puțin cunoscută. Gentil și lucid în privința stării sale, Ferdinand I fusese supranumit „Blajinul”, o poreclă amabilă. Ferdinand cel Debil ar fi fost, din păcate, un nume mai potrivit. Problema austriacă era deci, înainte de toate, o problemă de familie.

Teoretic, coroana trebuia să îi revină fratelui său mai mic, arhiducele Franz-Carol. Din păcate, iar din păcate... acesta nu este deloc strălucit. Timiditatea sa, lipsa de caracter, alături de cea a inteligenței, îl elimină din vederile lui Schwarzenberg. În timp ce furtuna naționalismului bubuie și Viena este camera de rezonanță a Parisului, care îl izgonise pe Ludovic-Filip, singurul candidat posibil este fiul lui Franz-Carol.

Nepotul împăratului are optsprezece ani și, din fericire, boala nervoasă l-a ocolit. Are maniere perfecte, o alură frumoasă și o judecată sănătoasă. Mama sa, arhiducesa Sofia, este o Wittelsbach și una dintre surorile regelui Bavariei. Autoritară,

severă, o adevărată matroană, dotată cu o energie care îi lipsea soțului său. De la nașterea fiului său cel mare, pe 18 august 1830, nu s-a gândit decât să-și ia revanșa asupra bietului ei soț, atât de „absent”. Pe băiat, căruia i-a inculcat foarte devreme principiile ordinii și disciplinei și pe care îl educă în ura față de haos și de delăsare, ea îl strigă Franzi. Noi îi spunem Franz Joseph. Cu el, a venit timpul să se suie pe tronul Habsburgilor un suveran sănătos și echilibrat, deloc decadent. Și este „nou”: tinerețea împăratului va întineri imperiul.

La 2 decembrie 1848, în palatul somptuos al arhiepiscopului de Olmütz, împăratul Ferdinand abdică, iar apoi arhiducele Franz-Carol, fratele său, renunță la drepturile sale. Este ora opt dimineața. În fața unei adunări de înalți demnitari, Franz Joseph îngenunchează și îi cere unchiului său binecuvântarea. Bătrânul împărat are încă puterea de a-i spune urmașului său:

— Dumnezeu să te binecuvânteze. Rămâi pur și simplu curajos și Dumnezeu te va ocroti*!

Această recomandare este urmată de o tăcere impresionantă. Franzi a devenit Franz Joseph. Aici, fără încoronare și într-o retragere care seamănă cu un exil. Olmütz nu este Viena...

Strategia lui Schwarzenberg a dat roade: vârsta lui Franz Joseph este un motiv de speranță. Noul împărat are optsprezece ani și trei luni și jumătate dar, în câteva clipe, a îmbătrânit. Palid, îmbrățișându-și mama, el va spune peste câteva ore:

— Adio, tinerețea mea!

Conștientizarea lui este reală, de acum înainte are o misiune copleșitoare. Astfel începe, departe de capitala sa, o domnie interminabilă, comparabilă, prin importanță și durată, cu aceea a lui Ludovic al XIV-lea și a reginei Victoria. Mama lui nu își ascunde bucuria. La începutul căsniciei sale, declarase: „Nu sunt

* Dorothy Guies Mac Guigan, *Les Habsbourg*, trad. în franceză, Tallandier, 1968.

fericită, sunt mulțumită”, o remarcă tăioasă, care era o mărturisire. Iată-o acum satisfăcută pe deplin și răzbunată, fiul ei este împărat. Monarhia care se clătina este salvată *in extremis*, iar Austria are un nou stăpân, a cărui obsesie, chiar până la orbire, se rezumă la un singur cuvânt: datorie. Într-un legământ din 18 august 1843, la împlinirea a treisprezece ani, el își notase în jurnal: „Azi, în pragul celui de-al paisprezecelea an și în calitate de ofițer, mă angajez cu fermitate să nu mai arăt niciodată teamă și să nu mai spun niciodată vreo minciună”.

În privința emoției, arhiducesa îi va mărturisi poetului tirolez Walpurga Schmidl, la două luni după înscăunarea de la Olmütz, următoarele: „Îi ofer lui Dumnezeu angoasa unei mame, căci nu este o încercare ușoară pentru inima unei mame să vadă cum apasă pe umerii unui fiu în vârstă de doar nouăsprezece ani greutatea imensă a unui întreg imperiu”. Fiul intră în istorie, dar această zi a fost triumful ei. În rochia de moară albă, ea strălucește de mândrie. În păr, flori roz alternează cu diamantele. Poartă la gât un colier de turcoaze și smaralde pe care soțul i-l dăruise la nașterea lui Franz Joseph. Și s-a împodobit cu o eșarfă roșie cu broderii de aur.

A doua zi, migrena tenace și vărsăturile nu au împiedicat-o să răspundă tuturor felicitărilor. Orgoliul este cel mai bun medicament. Astfel, scrisoarea țarului Nicolae I este citită cu deosebită plăcere: „Situția este într-adevăr dificilă, puțini prinți au trebuit să-și înceapă domnia în condiții atât de critice. Însă, după cum am auzit, acest tânăr are calități care garantează că va ști să se arate la înălțime”. Regele Prusiei, Frederic Wilhelm al II-lea, este mai lipsit de căldură și mai politic: „Prusia și Austria trebuie să meargă mână în mână”.

Peste Alpi, în Bavaria, frământările au fost mai puțin sângeroase, însă rezultatul este identic: suveranul a trebuit de asemenea

să abdice. Această tranziție dinastică l-a alungat pe Ludovic I mai mult din motive personale decât din motive politice: bunul rege și-a pierdut capul pentru domnișoara Lola Montez, o falsă dansatoare spaniolă, dar o adevărată aventurieră. Scandalul privat se transformase într-unul public, iar fiul său, Maximilian al II-lea, viitorul tată a lui Ludovic al II-lea, urcase pe tron cu preocuparea evidentă pentru o bună conștiință și înțelepciune. Și el reprezenta datoria, însă una fără strălucire.

Baricadele împiedicaseră familia lui Sissi să se întoarcă după sărbătorile de Crăciun la palatul de iarnă de pe Ludwigstrasse; iar ducele Max considerase aceste inconveniente dezagreabile și declarase, încă o dată, că nu merita să trăiască decât la Possenhofen. Acolo natura se revoltă rareori. Orașele sunt ingrate, capricioase, iar politicienii lor niște mincinoși.

În primăvara lui 1848, revoluția le apropiase pe surori: Ludovica și Sofia s-au sprijinit, s-au sfătuit, s-au ajutat. În iunie, Ludovica, însoțită de Elena și de Sissi, precum și de doi dintre fiii săi, a regăsit-o pe Sofia la Innsbruck, în prima lor pribegie prudentă. Franzi și doi frați își însoțeau mama. Sissi și Franzi s-au văzut pentru prima oară, dar îi despărțea o întreagă lume. Mai întâi, vârsta: el avea aproape optsprezece ani, iar ea nu avea decât unsprezece. Apoi, preocupările: Franzi făcea, neoficial, ucenicia de viitor șef al unui stat aflat pe punctul de a se prăbuși. Mama lui îi repeta fără încetare că viitorul apăsa pe umerii săi, că timpul jocurilor de copil trecuse. Băiatul era serios și o privea fără vreun interes special pe această micuță verișoară cu obraji rotunjori, cu părul pieptănat cu cărare la mijloc, după moda bavareză, care nu era prea drăguță, dar pe care toată lumea o adora. În schimb, fratele lui, Carol-Ludovic, care nu avea decât cincisprezece ani, este vrăjit de Sissi. Și toate pretextele sunt bune pentru a-i culege un buchet sau a-i alege fructe.

Lui Carol-Ludovic i s-au aprins călcâiele după Sissi: ce comoară, această Sissi, ce dulceață, această verișoară bavareză! Privirea ei este irezistibilă. Fetița, copleșită de aceste atenții, este încântată. Despărțirea este cum nu se poate mai tristă. Carol-Ludovic ia pana și îi scrie verișoarei care a revenit la Possenhofen. Îi trimite chiar un trandafir și, gest revelator, un inel: Carol-Ludovic este îndrăgostit. Total, sincer, definitiv... Ea îi răspunde pe 26 iunie. Iar scrisoarea sa, amabilă, este însoțită de asemenea de un inel. Un inel în schimbul unui inel. Carol-Ludovic nu are nicio îndoială, un asemenea cadou reprezintă un legământ. Evident, băiatul, uluit, primește o scrisoare de fetiță: ea vorbește despre cele două oi pe care i le-a dat mama, despre plimbările sale în pădure și pe lac. Îl invită la Possi. Mare eveniment: a văzut călăreți de circ și dansatori pe sârmă*, primul interes declarat pentru lumea circarilor mereu pe drumuri. Pe parcursul verii, la 28 iulie, și în octombrie, arhiducele accelerează ritmul scrisorilor, trimițând odată niște delicatese, altădată un ceas drăguț cu lanț, pe care și-l dorea verișoara sa. Cadouri mici, emoții mici. După cum remarcă și contele Corti „ea îi mulțumește întotdeauna foarte călduros, dar nu vorbește niciodată despre sine”. Anul următor Sissi, care are doisprezece ani, îi scrie de la Possenhofen (scrisorile din 15 și 29 iulie). De Anul Nou, Carol-Ludovic îi trimite o brățară. La 1 ianuarie 1850, ea îi mulțumește din München, pe hârtia de scrisori decorată cu ghirlande de flori. Dar Sissi era încă o fetiță, o prințesă a pădurii, un boboc de trandafir. Adorabilă și deja adorată, dar lipsită de griji.

Trei ani mai târziu, la jumătatea lui august 1853, Sissi a devenit o tânără fată obligată să tacă din gură și să stea liniștită în

* Egon Cesar, conte Corti, *Elisabeth d'Autriche*, trad. în franceză de Marguerite Diehl, Payot, 1936, reeditată în 1950 și 1982.

trăsura familiei, care a plecat din Salzburg pentru a ajunge la Bad Ischl, ultima etapă a călătoriei.

Planul mamei sale este deopotrivă simplu și grandios, vrea să o căsătorească pe Elena cu Franz Joseph. De când nepotul ei se află pe tronul Habsburgilor, s-a transformat în pețitoare. Iar sora ei, la Viena, îi aprobă în totalitate ideea. După ce dăduse deja un împărat Austriei, Sofia se ocupa în mod activ să găsească o împărăteasă pentru suveran. Politica europeană era pe atunci, cu precădere, o afacere de familie, succesiune de alianțe și de rivalități.

Primul său portret oficial, realizat de Anton Einsle, pictorul curții, ni-l arată pe tânărul împărat în ținuta lui favorită, uniforma. A fost soldat, primind botezul focului în bătălia de la Santa Lucia împotriva sarzilor, pe 6 mai 1848. Va rămâne așa toată viața. Tunică albă, peste care poartă eșarfa roșie și aurie, pantalon roșu cu vipușcă aurie, centură aurie, el arborează culorile Austriei. Cu mâna dreaptă pe talie, cu stânga pe un plan de bătălie, Franz Joseph poartă sabie. Bicornul cu pene verzi este așezat pe masă și, în fundalul tabloului, o tabără militară și un bivuac subliniază ambițiile împăratului. Cu părul castaniu, buze groase, cu chipul prelung și fin, este un bărbat frumos. Corpul lui, foarte subțire, pare fragil și delicat. El a rezistat totuși unei epidemii de tifos și unui ritm de lucru uimitor. Iar energia sa te lasă mască.

Spoiala de liberalism s-a șters repede, iar revendicările naționaliste s-au lovit de o represiune teribilă. Schwarzenberg a fost foarte clar: „Vom fi milostivi după aceea. Pentru moment, trebuie să mai spânzurăm lumea încă un pic”. Și arhiepiscopul Vienei, monseniorul Rauscher, anunțase, cu o milostenie creștină foarte relativă, că „tăcerea morților și a spânzuraților este o garanție pentru dezvoltarea domniei”. Revoltele din Italia au fost înăbușite de către un bătrân mareșal, Iosif Radetzky. La

nouăzeci și doi de ani, el i-a înfrânt, pe 25 iulie 1848, pe piemontezi la Custoza, a preluat din nou controlul Lombardiei și apoi al Venetiei (în urma bătăliei de la Novara – 22 august 1849), unde a și fost numit guvernator. Dar represiunea cea mai dură a fost în Ungaria. Din ordinul țarului, 300 000 de soldați ruși au zdrobit rezistența maghiară. Nicolae I nu a acționat numai din dragoste pentru Austria, ci și de teama ca Polonia, la rândul ei, să nu ia foc. Conducătorii revoluției au reușit să fugă. Contele Andrassy, dintr-o veche și influentă familie, s-a refugiat în Anglia, iar Lajos Kossuth, micul boiernaș care trezise conștiința maghiară și devenise ministru de finanțe în 1848 fiindcă proslăvea o ruptură totală cu Viena, proclamase pe 14 aprilie 1849 „decăderea din drepturi a Habsburgilor”, înainte de a se refugia, în luna august, în Turcia. În schimb, Batthyany, președintele Consiliului de miniștri, fusese împușcat și 13 generali atârnavau în spânzurătoare. Când a aflat, țarul, care ceruse „o pedepsire severă a conducătorilor și îngăduință față de cei tulburați, singurul mod practic ca să se ajungă la o pace durabilă”, s-a declarat ofensat de zelul manifestat.

El a lăsat să se știe acest lucru: „Condamnările la moarte ale celor care s-au predat armatei noastre sunt o infamie și o insultă pentru noi”. Însuși Franz Joseph ceruse să se facă uz de dreptul la grațiere și ordonase ca fiecare condamnare la moarte să fie mai întâi aprobată de guvernul său. Cum unii generali austrieci au uitat de această procedură, considerându-se salvatorii monarhiei, Franz Joseph a avut curajul să-i demită din funcție, așa cum a făcut-o cu generalul Haynau.

Astfel, angrenajul infernal al represiunii din Italia și din Ungaria însângerează primele luni de domnie a lui Franz Joseph. Sechestrări, confiscări, execuții, întemnițări, nimeni nu a scăpat de contrarevoluție, nici chiar aristocrația care îndrăznise să se ridice împotriva Vienei. Schwarzenberg, marele maestru al

acestei curse de viteză pentru a stinge incendiul revoluționar, și-a rezumat astfel politica: „fundamentul guvernării îl reprezintă forța, nu ideile”. Croații, cehii, ungurii, populația din Boemia, lombarzii, piemontezii și venețienii avuseseră prea multe idei sau mai degrabă nu avuseseră decât una singură: să fie liberi. Însă fragila monarhie vieneză a considerat că aceste focare de revoltă erau prea numeroase pentru a fi fost spontane.

Iar Franz Joseph „apare drept un călău, deși nu are încă douăzeci de ani”* . Degeaba dorește să fie informat despre cele mai mici detalii – ceea ce va fi întotdeauna metoda lui –, este încă obligat să se încreadă în anturajul său. Împăratul este un debutant, însă unul deosebit de sârguincios.

Pe 4 martie 1849, el promulgă o constituție. Acest text, utopic, nu recunoaște decât un singur stat: Austria. Ungaria este integrată în acesta în calitate de teritoriu al coroanei, în timp ce Lombardia și Veneția devin provincii. Naționalismele nu sunt calmate, ci reduse la tăcere. Dar această restabilire a autorității interne nu este singurul lucru vizat de către Schwarzenberg, căci sunt în joc soliditatea, ba chiar existența Austriei. Prusia, care beneficia de pe urma uniunii vamale (*Zollverein*) create în 1834, căutase să profite de slăbiciunea Vienei. În Parlamentul de la Frankfurt, sediul Confederației Germane din care făceau parte 35 de state, rivalitățile dintre Austria și Prusia deveniseră fățiș antagonice.

Ca de obicei, se confruntau două teze. Potrivit celei dintâi, Germania mare ar fi inclus Austria; conform celei de-a doua, Germania mică „ar fi fost dominată de către Prusia”. Regele Prusiei, Frederic-Wilhelm al IV-lea, a refuzat coroana de împărat, neîndoind, din cauză că Austria începea să se redreseze

* Raymond Chevrier, *Histoire de Sissi*, ed. Pierre Waleffe, 1968.

și poate, de asemenea, pentru că soția sa, soră cu arhiducesa Sofia, era mătușa lui Franz Joseph. Însă o nouă manevră prusacă iese la iveală: sub pretextul unei uniri restrânse, Prusia ocupă regiunea Hessa. Schwarzenberg lansează un ultimatum Prusiei. Prestigiul țarului, gata să împiedice orice război, să-l susțină pe Franz Joseph, și abilitatea plină de forță a lui Schwarzenberg silesc guvernul prusac la „retragerea de la Olmütz”. Vechea Confederație Germană este restabilită și prezidată, din nou, de Austria, ca atunci când Metternich conducea Europa. Însă această umilință, foarte dur resimțită în Prusia, conține germenii unei revanșe. De acum înainte, între Hohenzollerni și Habsburgi ostilitatea a luat locul neîncrederii. În umbră, Bismarck tună și fulgeră, este exasperat, indignat. El va fi autorul schimbării, farul naționalismului prusac.

Trebuie de asemenea să notăm faptul că revoluția europeană, începută la Paris, s-a terminat brusc. În Franța, a doua republică este pe moarte, iar Ludovic Napoleon Bonaparte, ales președinte, servește regimul înainte de a se folosi de el. Elanul a devenit o frână. Pentru unii, speranța a fost zdrobită, pentru alții, anarhia a fost îmblânzită cu ajutorul ordinii.

Instalat în cele din urmă la Viena, Franz Joseph prezidează primul său Consiliul de miniștri pe 17 august 1851. Trebuie să recunoască imposibilitatea de a aplica Constituția din 1849 și declară că reformele sunt necesare pentru unitatea monarhiei și nevoile reale ale popoarelor sale. Insistă asupra unui punct capital: miniștrii nu trebuie să răspundă decât în fața lui. Iar peste nouă zile, îi scrie mamei sale din palatul de la Schönbrunn, în care se născuse, într-o cameră cu lambriuri albe și tapiserii de damasc roșu: „...Austria nu mai are decât un singur stăpân. Dar acum, trebuie să lucrez încă și mai mult”. Puterea și datoria. Mai mult ca niciodată, arhiducesa domnește asupra fiului său de douăzeci și unu de ani, care este încă celibatar. O bună

organizatoare, arhiducesa îi asigură chiar și plăcerile intime. Atitudinea ei, care poată să surprindă, este una logică: nimic nu trebuie lăsat la voia întâmplării, nici chiar alegerea unei legături amoroase. Sofia dirija autoritar întreaga viață a fiului ei, inclusiv iubirile și distracțiile lui. Imaginea unui Franz Joseph silitor, chiar zelos, înlănțuit la biroul său și sclav al treburilor statului, este desigur exactă, însă trebuie să o nuanțăm pentru începutul domniei lui. Tinerețea nu l-a părăsit încă pe deplin... Mama sa, preocupată de starea de oboseală a acestui fiu care își dedică câte opt ore neîntrerupte în serviciul Coroanei, își reduce plimbările și chiar și mersul la vânătoare, care este singura lui plăcere adevărată, organizează mici ceaiuri intime în apartamentele sale. Câțiva invitați, câteva invitate. Împăratul vine să se destindă în secret și poate dansa sub priviri tandre și binevoitoare, fără a fi, încă o dată, în poziție de reprezentare. Arhiducesa îl invită chiar pe prințul muzicii, pe Johann Strauss-fiul în persoană. El i-a urmat tatălui său, mort în 1849, care făcuse să triumfe încă din 1820 un dans popular în trei măsurii, ce se auzea în toate hanurile și în toate micile teatre de cartier. Este Majestatea Sa valsul vienez. Aceasta va fi muzica întregii domnii a lui Franz Joseph. Un vârtej care va dura aproape un secol*. Johann Strauss-tatăl fusese unul dintre directorii balurilor de la curte și promotor, împreună cu Joseph Lanner, al acestei noi muzici de dans. Prin operetă, Johann Strauss-fiul va duce valsul la perfecțiune. Să valsezi, să iubești, să bei și să cânți vor fi cele patru porunci ale vienezului doritor de frivolitate și de ironie.

* Și mai durează încă. La 31 decembrie, în fiecare an, celebrul „Bal al împăratului” atrage la Viena un anumit public vienez și străin, pentru o seară deosebit de elegantă. La fel, pe perioada carnavalului, are loc un faimos bal la Opera din Viena, a cărei sală este transformată atunci într-o pistă de dans care prelungește scena.

Aceste baluri de cameră (*Kammerbälle*) îi permit Sofiei să onoreze câțiva oaspeți. Fiul ei este un bun dansator: valsul, polca, mazurca poloneză, cadrilul îi sunt bine cunoscute. Iar în iarna 1850–1851, în timpul Carnavalului, la ora trei dimineața, Sofia îi prezintă fiului ei cele mai drăguțe tinere fete ale societății vieneze, din cele mai bune familii. Se servește un ceai cald, revigorant. Cine servește? Chiar tinerele fete, roșii de stînghereală, precum catifeaua de pe pereți. Cinstea este dublată de un prețios exercițiu practic de bune maniere: cum să nu verși o cană de ceai, făcând o reverență, chiar discretă, împăratului îmbrăcat mereu în alb și roșu*? Aceste tinere sunt proaspete și încântătoare. Contesa Czernin oferă ceașca, contesa Laidau, fermecătoare, oferă laptele, după obiceiul vienez. Cu abilitate, Sofia strecoară prin această adunare timidă și guralivă câteva femei mai mature și mai puțin timide, cu misiunea de a-l satisface pe împăratul cel tânăr și năvalnic. Iar aceste doamne sunt discrete. În curând sunt supranumite „contesele igienice”, ceea ce nu mai are nevoie de comentarii. Pentru arhiducesă, femeie strictă, dar directă, există un răstimp pentru toate, cu condiția ca aceste distracții să fie prevăzute, organizate și controlate. Fiul ei nu îi scapă de sub control nici un moment, nici măcar în timpul îmbrățișărilor programate pentru a mulțumi impulsurile naturii.

În schimb, la marele bal (*Hofball*) și la balul de la Curte (*Ball bei Hof*), ocazii oficiale, solemne și protocolare, împăratul nu dansează. El se află în timpul serviciului și profită de ocazie pentru a strecura cuvinte amabile, adică vorbe de duh. Are un umor sec, dar cultivă o politețe și o disponibilitate care îi dezarmează pe adversari. Unui ofițer sard care îi este prezentat, împăratul i se adresează astfel:

* De notat: culorile imperiale au rămas cele ale Austriei de azi, stabilind un fel de continuitate națională, în pofida proclamării republicii în 1918.

— Sunteți la artilerie? Este o armă frumoasă. Am remarcat-o în cursul ultimelor două campanii ale noastre.

Aluzie clară la botezul focului primit împotriva sarzilor, patru ani mai devreme.

La fel, el suspendă interdicția asupra ceardașului, considerat ca un simbol al revoluției maghiare. La balul de pe 14 ianuarie, fără a fi așteptat, apare în uniforma de husar maghiar, atrăgându-și o simpatie până atunci reticentă. „Împăratul nu ne mai dorește”, anunță anumiți unguri.

Un fel de triumvirat neoficial conduce treburile austriece: Franz Joseph domnește, Schwarzenberg guvernează, iar bătrânul cancelar Metternich, reîntors în cele din urmă la Viena, îl sfătuiește pe împărat, care îl consultă frecvent. Arhiducesa dirijează autoritar viața prețiosului său fiu. Căsătoria lui a devenit o obsesie, căci nimic nu se compară cu imaginea fericirii pentru a consolida o monarhie, mai ales dacă aceasta este una convalescentă. Arhiducesa privește la marile familii ale Europei, cu atât mai mare acuitate cu cât împăratul este îndrăgostit. Pentru prima oară, se pare, însă acest lucru nu o satisface deloc pe mama lui. Tânăra fată se numește... Elisabeta. Este una dintre verișoarele sale, fata unui prinț maghiar. O ungueroaică? Nici nu se pune problema! Diferendul sângeros nu putea să fie aplănat prin zâmbetele de la curte. Momentul nu venise încă. Cum ar putea austrieicii să uite insurecția de la Budapesta și asasinatele sale? Cum ar șterge din memorie maghiarii executarea conțelului Batthyány, președintele Consiliului de miniștri, care, după o tentativă de sinucidere, fusese împușcat din ordinul lui Franz Joseph? Pentru a se răzbuna, văduva sa proferase un blestem teribil: „Să-i bată Dumnezeu pe toți cei pe care îi iubește, pe toți descendenții săi*!”. Nu, era prea devreme, prea repede.

* Célia Bertin, *Mayerling ou le destin fatal des Wittelsbach*, Librairie Académique Perrin, 1967.

Mai spre nord, Prusia ar fi putut poate să furnizeze o pre-tendentă demnă. Sofia contează pe călătoriile fiului său care parcurge Europa Centrală. În august 1852, el se află la Berlin. O călătorie care se impunea, căci cuplul regal din Prusia, regele Frederic Wilhelm al IV-lea și regina, de asemenea numită Elisabeta și care este mătușă pe linie maternă a lui Franz Joseph, veniseră deja de trei ori la Viena. Planul Sofiei este unul simplu: în fața Franței, unde Ludovic Napoleon Bonaparte urzea restabilirea imperiului, în fața Rusiei îndepărtate, dar copleșitoare, o alianță cu Prusia ar fi putut da Austriei o oarecare greutate. Ero-dând prin căsătoria lor vechiul antagonism Hohenzollern-Habsburg, „problema germană” ar fi în mod obligatoriu reglată prin intervenția Vienei. Franz Joseph este, așa cum se preconizase, cucerit de prințesa Ana, nepoata regelui. Aceasta are douăzeci și doi de ani, îi place, însă nenorocire!, este deja logodită cu prințul de Hessa-Cassel. Sofia nu este o femeie care să renunțe și îi cere surorii sale întreg sprijinul, în cel mai mare secret. În pofida eforturilor lor, cele două surori se lovesc de refuzul energetic al ambasadorului Prusiei în Parlamentul de la Frankfurt, contele von Bismarck, care caută să slăbească Austria și, *a fortiori*, refuză să întărească legăturile prusace cu Viena. Tratatивele, care nu depășesc pragul cancelariilor, sunt blocate. Acestea se termină brusc datorită imposibilității prințesei Ana de a renunța la religia protestantă. Bismarck, luteran, insistă asupra acestui punct. În realitate, el nu iartă umilința de la Olmütz. Franz Joseph, pe care l-a întâlnit la Viena în iunie, i-a făcut o bună impresie și acest compliment, rar la junker, merită să fie notat. El laudă la tânărul împărat „ardoarea, demnitatea, sângele rece, privirea, spiritul de dreptate, sinceritatea, mai ales când râde”*. Nu și nu! Lui

* Yves Grosrichard, *Les Cent Usages de Bismarck*, Presses de la Cité, 1970.

Bismarck, omul care a trezit Dieta, impunându-i trabucul său, nu-i pasă de traiul în armonie cu Austria. Atunci, un mariaj...

Complotul Sofiei eșuează, iar eșecul este cu atât mai iritant cu cât cel mai „prospăt” împărat, Napoleon al III-lea, tocmai se însurase cu încântătoarea Eugenia de Montijo, cea de-a doua fiică a unui conte spaniol. O căsătorie din dragoste și nu o alianță politică. Sofia, care nu s-ar fi mulțumit cu o astfel de aventură, privește spre vest, foarte aproape de Austria, de cealaltă parte a Tirolui, înspre Bavaria. Ea privește înspre o altă soră a sa, Ludovica.

Din punct de vedere politic, Bavaria este sigură. Regele Maximilian nu este nici original, nici periculos. Abia dacă are câteva idei. Bavaria este catolică, la fel ca Austria; Bavaria este amenințată de Prusia, la fel ca Austria. O alianță între familia de Wittelsbach și cea de Habsburg – încă una – ar putea să fie foarte utilă pentru rolul pe care Austria îl joacă din nou în sânul Confederației Germane. Și apoi, Bavaria nu este oare patria arhiducesei Sofia? Ea își aduce aminte de nepoata Elena, frumoasă și mai ales cuminte, tânăra fată perfectă. Ar fi împărăteasa visată și nu ar risca să îi facă rău ei, marea doamnă a familiei.

Arhiducesa este pe punctul de a-i scrie surorii sale, pentru a-i cere vești despre fiica ei Elena, Néné pentru familie, când un atentat stupefiază Viena. La 18 februarie 1853, puțin după ora 12.30, un ungur, fost croitor, fost potcovar, se aruncă asupra lui Franz Joseph, aflat pe un meterez și ocupat să privească trupele la manevre.

Ungurul Janos Libenyi este înarmat cu un cuțit cu lamă lungă, cu două tășuri. Un strigăt de femeie îl face pe împărat să întoarcă capul, iar lama alunecă între gulerul uniformei de lăncier și catarama metalică a cravatei. Doar câțiva centimetri și împăratului i s-ar fi tăiat beregata. În confuzia care a urmat,

nimeni nu vede că Franz Joseph sângerează. El îi strigă unui trecător curajos care îl reținuse pe agresorul dezlănțuit, cu ajutorul aghiotantului Maximilian O'Donnel:

— Nu-l ucideți!

Rana, mai puțin gravă decât se temuseră toți, însă mai puțin benignă decât s-a spus, a provocat 30 de buletine de sănătate în zece zile, un leșin spectaculos al arhiducesei Sofia și o creștere nu mai puțin spectaculoasă a popularității imperiale. Primul atentat împotriva unui Habsburg... Trebuie să notăm că, peste două zile, rănitul, aflat la pat, șocat, suferind în mod curios de dureri oculare, și-a primit ministrii și a lucrat la dosarele urgente. Trei săptămâni mai târziu, el apare, fără escortă, într-o trăsură deschisă care îl duce la Prater, celebrul parc, unde se cântă și se dansează pe malurile Dunării. Recunoscându-l, mulțimea lasă să-i izbucnească bucuria. Franz Joseph este intransigent, dar curajos: mulțimea este cea mai bună ascunzătoare pentru un asasin. Janos Libenyi așteptase 15 zile, așezat răbdător pe o bancă, înainte de a sări să-l răzbune pe Kossuth. Iar Franz Joseph fusese salvat de uniformă sa: un simbol.

Liniștită, înălțată la rolul de mamă a împăratului pe care Dumnezeu l-a apărat de un pumnal, Sofia își invită sora și pe nepoata sa Elena să vină la Bad Ischl la mijlocul verii. Ludovica este încântată, agitată de pregătirea unei garderobe noi pentru fiica sa cuminte, iar Maximilian face în așa fel încât să nu plece în această călătorie care îl plictisește. Agitația, stupul care a devenit Possenhofen îl fac să fugă în adâncul pădurii. În final, pregătită prin nenumărate sfaturi, lecții și remarci apăsate, Elena urcă în caleașca ducală împreună cu mama sa, care nu și-a uitat nici sărurile, nici pudrele, nici sticlele de apă minerală, fără a pune la socoteală cele două evantaie și cartea de rugăciuni care se ițește dintr-o amestecătură de haine și desuuri feminine. În ultimul moment, ea a hotărât că și Sissi va lua parte la călătorie,

decizie care nu pune nicio problemă. Sissi nu are, ca veșminte, decât o rochie de voal, confecționată în grabă. Asta nu are nicio importanță, Sissi este încă doar o fetiță, o puștoaică neîmblânzită, căreia viața mondenă în familie îi va prinde foarte bine...

La 16 august, cu o oră și jumătate întârziere, trăsura se oprește în cele din urmă în fața Hotelului Austria, o clădire modestă și provincială de pe esplanadă, aproape de băile termale. Ludovica a rezervat camere aici. O oră și jumătate de întârziere! Asta este supărător, căci ducesa și fiicele sale trebuie să îl întâlnească pe împărat chiar în aceeași seară. Ludovica, nervoasă, tună și fulgeră împotriva valizelor care nu sosesc, a migrenei ei și a Elenei; poruncește să se perie hainele de călătorie. Acestea sunt negre, din cauza unui doliu, remarcă doamna Brigitte Hamann*. Camerista, domnișoara Roedi, ajută la scuturarea de praf și la coafarea călătoarelor, emoționate și oboseite.

Sosește ora solemnă, care este și ora ceaiului. Repede, mama și fetele coboară în salonul hotelului. Împăratul nu va întârzia, este de o punctualitate ireproșabilă. El a ajuns chiar mai devreme: în loc de cele 30 de ore obișnuite pentru a parcurge cei 200 de kilometri care despart Viena de Bad Ischl, trăsura și escorta sa au făcut mai puțin de 20 de ore. Numai 20 de ore, fiindcă Franz Joseph are mare nevoie să se destindă. De la moartea brutală a lui Schwarzenberg, a desființat Ministerul de Război, asigurând el însuși funcția de șef al armatei. Și iată că vechea problemă orientală tocmai a provocat o ruptură a relațiilor diplomatice între Rusia și Turcia. Pretextul este paza Locurilor Sfinte. Țarul înțelege să-i protejeze pe creștinii ortodocși de la Ierusalim și Constantinopol. Protecția sa începe prin ocuparea provinciilor dunărene. Tânărul împărat este asaltat de probleme pe care trebuie să le rezolve personal: el este singurul

* *Elisabeth, Kaiserin wider Willen*, Amalthea, Wien, 1982.

stăpân al politicii austriece, deoarece alesese un om șters, contele de Buol, ca ministru al afacerilor externe. Faptul că revine la Bad Ischl înseamnă să savureze un fel antract în acest oraș cochet și liniștit, cu un teatru, un cazinou și mai multe cafenele. Din fericire, arhiducesa îi vrea binele, nu trebuie decât să îi urmeze sfatul, fiindcă ea se ocupă de aceste „probleme”. Și apoi, există mult vânat... Și va fi aici Elena, această verișoară despre care mama lui îi vorbește încă din primăvară. El s-a instalat împreună cu suita, după cum îl obligă protocolul, la primarul din Bad Ischl, însă continuă să ia masa cu mama și cu tatăl său Franz Carol, care stau ca întotdeauna la vila dr. Eltz, devenită vila Marstallier, închiriată în fiecare vară de nouă ani încoace.

Ora patru a după-amiezii. Elena este prezentată oficial vărului său. Reverența sa este fără cusur. Puțin mai în spate, Sissi se descurcă. Franz Joseph, în uniformă de general, o observă pe Elena, în timp ce cele două mame se îmbrățișează cu amestecul de afecțiune și respect datorat de o familie ducală unei familii imperiale. Néné este într-adevăr o tânără foarte drăguță, zveltă, înaltă și deosebit de timidă. Este cultivată și serioasă. Împăratul surâde. Este interesat, dar nimic mai mult. Foarte repede, privirea i se îndreaptă spre Sissi. Ce contrast! Are încă o figură de copil, dar un păr atât de frumos, pieptănat cu cărare la mijloc și fruntea degajată. Ochii ei căprui sunt ca de catifea. Privirea vărului imperial a încremenit. Fratele său notează că are „fața radioasă”. Sissi, stingherită, roșește, nu îndrăznește să își privească sora, cu atât mai puțin mama. Pentru câteva secunde interminabile, Sissi resimte prima sfială provocată de privirea insistentă a unui bărbat. Și pare cu mult mai naturală decât Elena, care ar fi trebuit totuși să fie în largul ei. Rochia cu care este îmbrăcată, fără pretenții, îi vine de minune; „micuța are multă grație”. Franz Joseph este obișnuit să facă inspecții, să verifice detalii. Sissi nu scapă ochiului său uimit. Ce surpriză!

Mama sa i-a vorbit despre Elena pe un ton care, desigur, admitea cu greu vreo contrazicere, însă de ce nu i-a vorbit despre Sissi! Sissi este la granița tulbure dintre copilă și femeie: s-a schimbat atât de mult...

Nu se mai poate întârzia cu patiseriile vieneze și ritualul ceaiului, așa că se așază cu toții la masă. După cum era de așteptat, Sissi este plasată la capăt, pe locul copiilor, alături de guvernanta lor. Însă Franz Joseph nu o slăbește din ochi, deși îi adresează Elenei cuvinte plate și curtenitoare. În acest sfârșit de după-amiază, în acest du-te vino al ceainicilor, farfuriilor și argintăriei, arhiducesa Sofia nu știe că pierde prima ei bătălie, destinul conjugal al fiului său îi scapă de sub control, alegerea unei soții pentru el este deviată, deturnată. Sissi îi murmură guvernantei sale: „Îmi este atât de teamă, că nu mi-e foame deloc”*. Un fior vag o străpunge. Angoasă? Jenă? Da, puțin din toate astea și apoi impresia difuză că are loc un eveniment pe care nimeni nu l-a anticipat și asta este cu siguranță indecent, inacceptabil... Ceea ce aceste două mame – cele două surori – complotaseră, ceea ce cancelariile priveau cu bunăvoință, se prăbușește în fața celei mai imprevizibile reacții, un *coup de foudre*.

Ludovic-Carol, cel de-al doilea frate al lui Franz Joseph, de douăzeci de ani, a spionat aceste priviri și a înțeles tot. Iar a doua zi dimineață, o anunță pe mama sa, pe un ton triumfător, că Franzi a preferat-o pe Sissi în locul lui Néné. Sissi? Această puștoaică? Imposibil. De abia a respins arhiducesa această posibilitate, că apare Franz Joseph, foarte bine dispus, și îi declară:

— Sissi este delicioasă.

* Conform unei scrisori a Sofiei către sora sa, regina Saxeii, citată de contele Corti, *op. cit.*

Consternată, ducesa îi răspunde cu argumentele sale: o puștoaică, o fetiță care iubește prea mult natura, pădurea, care nu face decât cum o taie capul, care nu are maniere, care este puțin instruită, care vorbește în dialect bavarez. Și apoi nu are decât șaisprezece ani... În timp ce Elena este matură, echilibrată, pregătită pentru sarcina sa. Dar fiul ei nu vrea să audă vorbindu-se de Néné. Sofia insistă, își pune la bătaie întreaga autoritate. Or, iată că împăratul se comportă ca un împărat: hotărăște singur. Mai rău, ia hotărâri împotriva părerilor mamei sale. Dragostea l-a transformat în douăzeci și patru de ore pe tânărul care își sărbătorește cei douăzeci și trei de ani. Prima consecință a intrării lui Sissi în viața lui este un act de neascultare față de mama sa. Aceasta nu va uita. El îi datorează tronul, nu vrea să îi mai datoreze și soția.

Așadar, în timp ce discuția se înveninează, mama lui uneltește. Pe neașteptate, subliniază că nu este nicio grabă, că trebuie reflectat. „Nimeni nu îți cere să te logodești imediat”, adaugă ea, uitând că până mai ieri dădea zor să-l însoare pe stăpânul Austriei. Însă acesta a devenit nerăbdător: a ieșit deja, s-a dus să o caute pe Sissi, pe care este totuși sigur că o va vedea, cel mai târziu, la dejunul de familie la care Ludovica îi va invita imediat. Fiul nu doar se opune mamei sale, mai mult, îi și scapă din mână. Și îi repetă că Sissi este ca o migdală proaspătă, că are ochi dulci și buze ca niște fragi. Néné nu are dreptul la aceste laude.

Dejunul începe foarte rău pentru împărat, căci Sissi nu se află acolo. A fost surghiunită într-o cameră mică, alăturată sălii de mese. Și, supărată, atacă aperitivele cu furie. Domnișoara Roedi îi face o observație glacială. Alături, la masa cea mare, Elena, care a făcut eforturi și arată mai bine decât în ajun, încearcă să desfășoare o conversație anodină cu Franz Joseph. Dar el este în altă parte, privirea lui fixează camera vecină. Chiar înainte de desert, compus din ștrudele cu mere, frânturi de voci

ajung până la masa cea mare. Sissi i-a răspuns guvernantei, furioasă că a fost îndepărtată și, fără îndoială, jignită să fie încă tratată drept sora mai mică, însoțitoarea fetei promise pentru căsătorie. Intrigat, împăratul îi cere mătușii sale permisiunea de a o invita pe Sissi la masa cea mare. Eliberată și triumfătoare, prințesa intră, roșie de mânie și nedumerită, pe fundalul uneia dintre acele tăceri cu care se confruntă brusc o familie așezată la masă. Ea triumfă asupra mamei și a guvernantei. Intră cu un pas nerăbdător și vine să-și facă reverența în grabă. Ce neobrăzare! Curiozitate și dezaprobare. Pielea foarte albă, părul șaten și privirea, da, mai ales această privire „plină de visare”, cum o descrie Céilia Bertin, fac din tânără o adevărată apariție. La șaisprezece ani, prințesa Elisabeta din Bavaria poate să-și permită capricii? Ea seduce. Deja. Va seduce toată viața.

Luându-și rămas-bun, Franz Joseph, încântat, insistă pe lângă mătușa sa ca Sissi să fie prezentă la balul pe care îl dă chiar în acea seară, făcând încă un pas în revolta sentimentală împotriva mamei lui. La dineul care precede cotilionul*, dacă Elena este încă așezată alături de Franz Joseph, nu mai este vorba decât de o curtoazie rece, o ultimă concesie față de un program fărâmițat de elanurile inimii. Evident, Sissi se află la masa cea mare, între mama ei și prințul de Hessa. Stânjenită de privirea vărului ei, măsurată de aceea, din ce în ce mai agasată, a mătușii și de cea a mamei, pleacă ochii și roșește. Farfuria ei rămâne aproape goală. Prințul de Hessa, care nu pricepe deloc aceste rivalități, se apleacă către arhiducesa Sofia și îi spune cu voce tare, făcând, evident, o gafă:

* Cotilion — vechi dans de societate, cu ritm de marș sau cadril, în care dansatorii execută și scene variate de mimică. A fost inventat de francezi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (n.tr.).

— Sissi a mâncat numai supă și salată rusească! Probabil că a hotărât să țină post azi.

Dar cum să mănânci mai mult când ești deopotrivă stingerită că ești un punct de interes și mândră că ești cea mai remarcată? Martorii, cei care știu să observe, asistă la o dublă revoluție: Franz Joseph se eliberează de mama lui, iar Sissi îi spune adio copilăriei.

Până pe 17 august, împăratul s-a arătat a fi un model de conformism, respectând, înainte de orice, eticheta. Un model înțepenit în chingile protocolului și ale convențiilor. În această seară, ultimele bariere se vor sparge în bucăți. Ludovica intră cu cele două fiice ale sale. Elena își poartă minunat rochia lungă de satin alb confecționată la München. Sissi, într-o rochie simplă de voal de culoarea piersicii, din cauză că prezența sa la bal fusese inițial exclusă, se face remarcată mai mult prin faptul că strânge mâna împăratului. O familiaritate amuzantă. La un semn, orchestra se dezlănțuie într-o polcă. Franz Joseph se abține, dar a dat permisiunea să se danseze. 45 de cupluri se epuizează într-un galop irezistibil. Împăratul strecoară o vorbă la urechea aghiotantului său, baronul Hugo de Weckbecker:

— Invitați-o pe prințesa Elisabeta să danseze a doua polcă.

Sissi, tensionată, rigidă, este în culmea fericirii. Angoasa ra-relor ei lecții de dans, teama de a aluneca, de a se înșela asupra pașilor sunt toate uitate. În brațele aghiotantului, prinde aripi. În jur, comentariile se întetesc. Se află că împăratul a ales să danseze cotilionul, care marchează finalul balului, numai cu Sissi. Înainte să o fi observat, el o alesese deja drept parteneră. Aghiotantul trage concluzia:

— Mi se pare că am dansat cu viitoarea împărăteasă.

Puțin înainte de miezul nopții, împăratul își invită deci verișoara la dans. În această seară, ultima sa dansatoare este și prima; nu are ochi decât pentru ea și îi șoptește pașii în care

aceasta se încurcă. Cei mai avizați rămân uimiți atunci când, la sfârșit, el îi oferă nu doar buchetul de cotilion, ci și toate celelalte buchete de flori. Această încălcare a tradiției, prin care este onorată exclusiv o tânără fată, eliminându-le pe celelalte, nu poate avea decât o singură semnificație, cea a unei cereri de logodnă. La ceaiul tradițional care urmează după bal, familia este puțin stânjenită. Un astfel de gest, atât de neașteptat, în prezența Elenei... Franz Joseph este transformat, este vesel! Este fericit. Este îndrăgostit. Sissi n-a avut timp să înțeleagă. Toate aceste flori numai pentru ea? S-a simțit mai ales jenată. Nimic mai mult. Aluziile față de vărul ei o irită. Este târziu, este foarte cald, este vlăguită. În noapte, norii care atârnavă pe cer se sparg în șuvoaie de apă. O violentă furtună de vară îneacă Bad Ischl. Tunetele nu încetează să se facă auzite. Franz Joseph nu doarme.

În dimineața zilei de 18 august, ploaia nu a încetat. Timpul este la fel de posomorât precum dispoziția celor două familii. O migrenă generală le țintuiește în camere pe mame și pe fiice. Nimeni nu a avut chef să se scoale devreme. Numai Franz Joseph afișează o veselie cuceritoare. A început o zi mare: are douăzeci și trei de ani și a hotărât să se căsătorească.

Satisfăcut, înviorat de o noapte aproape albă, intră în camera mamei sale. Arhiducesa face eforturi imense pentru a-și masca dezamăgirea de a-și vedea fiul încăpățânându-se în această alegere greșită. Stăpână pe ea însăși și neîndrăznind încă să se recunoască învinsă, face demersuri pe lângă soț, ceea ce nu îi pune nicio dificultate; săracul om contează atât de puțin... Apoi își informează sora, pe Ludovica, care, în mod evident, nu este surprinsă. Ce are de pierdut prin această schimbare de program? Venise să își mărite o fată. În locul fetei celei mari, mezină va deveni împărăteasă.

La prânz, dispunerea locurilor este semnificativă. Sissi se află alături de verișorul ei. Elena s-a așezat în locul surorii sale mai mici. Néné, foarte bine crescută, afișează o demnitate exemplară. Sub un cer cenușiu, arhiducesa, care are nevoie de aer, hotărăște să facă o plimbare în patru, cu fiul ei și cele două verișoare ale sale. Printre dealurile împădurite, merg până la Sankt Wolfgang*, la doisprezece kilometri distanță. Un sat încântător pe malul de nord al Wolfgangsee, care este un loc de pelerinaj. Plimbarea nu schimbă nimic. Sissi și vărul ei se privesc fără să vorbească, Elena poartă conversația aproape de una singură, iar pe arhiducesă o doare în continuare capul, căci trăsura este închisă, din cauza timpului amenințător.

La întoarcere, împăratul are o nouă convorbire cu mama sa, una definitivă. Părerea ei este înlăturată. Fie, acceptă, căci nu poate decât să accepte, dar nu va fi decât o iluzie. Sissi va fi soția lui Franz Joseph, dar ea va fi aceea care va face pe împărăteasa. Și sunt multe lucruri de făcut...

Seara, Sissi este ultima persoană consultată. În fața mamei și a mătușii sale, este surprinsă și izbucnește în lacrimi. Lacrimi de bucurie:

— Desigur, îl iubesc pe împărat! mărturisește.

Lacrimi de regret, de asemenea, din care străbate o tristețe ciudată. Aducă:

— Numai dacă nu ar fi împărat...

Ea plânge. Iată lacrimi de teamă:

— Sunt atât de tânără, atât de neînsemnată. Voi face totul ca să îl fac fericit pe împărat. Dar îl voi putea oare face fericit?

* Începând din 1930, Sankt Wolfgang se bucură de un renume internațional, odată cu opereta *La Calul Bălan* de R. Benatzky, a cărei acțiune se desfășoară în hanul cu același nume, care există și azi. Menționat încă din 1640, acesta este unul dintre cele mai vechi din Europa.

Sissi își petrece noaptea plângând. Totul s-a desfășurat așa de repede. Acum două zile, era încă cea mai fericită dintre prințesele din Bavaria, o prințesă neîmblânzită, care le vorbea cailor și câinilor și citea semnele cerului. În două zile, de joi până sâmbătă, s-a regăsit examinată, analizată, preferată și logodită. Nu a avut timp să se gândească. Nu ignoră faptul că vărul ei, în pofida grabei unei dragoste declarate cu surle și trâmbițe, nu a căutat să o influențeze. Dimpotrivă, conștient de responsabilitatea sa, a suspinat în fața mamei:

— Sarcina mea este atât de grea încât, Dumnezeu mi-e martor, nu va fi o plăcere să o împartă cu mine.

Și Sissi nu poate bănuși că mătușa sa, care îi devine soacră, nu are decât o idee, aceea de revanșă, pentru a relua controlul situației. Vrea să i-o impună pe Sissi? Fie. Însă ea o va modela și o va îmblânzi, căci nu este femeia care să se mulțumească cu un eșec. Nu degeaba Bismarck, după o întrevvedere cu arhiducesa la Viena, notase: „În fond, ea este cea care trage sforile politicii”. La Bad Ischl, o îndrăgostire fulgerătoare a rupt în mod iremediabil aceste sfori. La cincisprezece ani și jumătate, Sissi va înfrunta o rivală neînduplecată, căci mariajul fiului său preferat este o chestiune politică. Iar Sissi nu pare în măsură să se apere.

Duminică 19 august. Dimineața devreme – nu este încă ora șapte – cele două mame s-au îmbrățișat, s-au lăudat și felicitat. Două surori fericite, una în chip sincer, cealaltă în mod oficial. Pe un bilet, ele își confirmă consimțământul lui Sissi. Arhiducesa adaugă câteva rânduri de aprobare și pune să se trimită documentul fiului ei. Chiar și mai matinal ca de obicei, Franz Joseph, deja pregătit, se repede la mama sa, copleșit de fericire. Dragostea nu așteaptă. La ora opt, împăratul îndrăgostit este la hotelul Ludovicăi, care îl îmbrățișează ca pe un fiu. El se grăbește numai să o îmbrățișeze pe Sissi. La fel de matinală – acesta

va fi unul dintre marile lor puncte comune –, ea se ivește în ușa camerei mamei sale, proaspătă, încântătoare, delicată ca un trandafir. El își ia tânăra verișoară în brațe și o sărută cu o tandră sfială. Sunt logodiți. Iar Franz Joseph dorește să-și anunțe fericirea anturajului său. Își prezintă verișoara tuturor aghiotanților și demnitarilor. Personalul sosește în grabă și vestea surprinzătoare se răspândește în Bad Ischl, care se trezește sub un soare glorios. De la un han la altul, vizitiii, rândașii și bucătarii răspândesc știrea pe scările ceruite. De la ferestrele care domină firmele zornăitoare, se strigă evenimentul: „Împăratul s-a logodit!”. Se vorbește despre asta chiar și în clădirea băilor, între două pahare de apă cu proprietăți, zice-se, fecundatoare. La ora 11, pentru liturghie, tânărul cuplu intră în biserica în care preotul, repede anunțat, pune să se cânte la orgă imnul imperial. Mulțimea se înghesuie. În momentul în care sosesc tinerii, arhiducesa bate pasul pe loc și, gest foarte remarcat, se retrace în fața nepoatei sale. Mama împăratului lasă impresia că îi cedează locul de onoare viitoareii împărătese. Sissi nu bagă de seamă acest lucru. În clipa binecuvântării finale, Franz Joseph apucă mâna lui Sissi și îi cere preotului să îi binecuvânteze în mod special.

— Iat-o pe logodnica mea.

La ieșire, mulțimea, binevoitoare, aruncă flori. O adevărată repetiție a nunții. Pierdută de emoție, Sissi caută mână vărului ei. Ea pare fragilă, dar el este atât de fericit încât are curaj pentru amândoi.

Ludovica îi trimite o telegramă soțului ei, căci Max nu este încă la curent. Ne putem întreba dacă, în prezența lui, logodna ar fi fost tot atât de grăbită. Ducele își adoră fata, care îi este un fel de *alter ego*. Dar este atât de tânără... i se fură o comoară delicată. Nu este genul lui să amâne. Să aștepte? Este dificil. Să reflecteze? Imposibil. Desigur, a fost surprins citind

telegrama și a crezut mai întâi într-o eroare de transmisie, când a citit că Franz Joseph cerea mâna lui Sissi și nu a Elenei. Dar, ca un om care știe întotdeauna să vadă partea bună a vieții, Max își trimite acordul și își face bagajul în grabă, pentru a ajunge cât mai repede la Bad Ischl. De această dată, reuniunea de familie este o adevărată sărbătoare.

În timp ce pornește la drum, o nouă plimbare îi poartă pe logodnici înspre sud, până în romanticul sat Halstatt. Accesul acolo este problematic, căci nu se poate ajunge decât pe lac sau pe cărări îndrăznețe. Însă cortegiul este răsplătit printr-o panoramă splendidă: case cu etaj atârdate pe munte într-un labirint de străduțe, de scări, de bolți și arcade. De șapte ani, descoperirea unei necropole preistorice care datează din prima epocă a fierului conferă satului o importanță cvasiștiințifică. Franz Joseph, cu caschetă și tunică bleu, și Sissi, la dreapta lui, într-o rochie în culori pale și ținând o umbrelă bleu-deschis, s-au așezat într-o cabrioletă maro. Conteul Grünne, mare șef al grajdurilor, înmănușat în alb, conduce atelajul de șase cai bălțați, doi la oiște și patru în față.

La întoarcerea din excursie, cuplul regăsește Bad Ischl iluminat de 10 000 de lumânări, în timp ce, pe un deal, au fost așezate lampioane sub forma unui templu având inițialele celor doi îndrăgostiți. Flacăra dragostei lor născânde pleacă de la Bad Ischl pentru a încinge întreaga Austrie. Sissi plânge de bucurie sau de emoție, nu mai știe prea bine, însă soacra sa găsește că astfel este „drăguț” (declarație a Sofiei către Ludovica).

În Bavaria, entuziasmul se bazează pe mândria națională. Buimacă, Sissi se întreabă oare ce simte. Iar soacra ei mărturisește că este depășită de situație, scriind: „Am avut parte de atâta fericire în câteva ore că nu mai știm nici ce zi, nici ce oră este”. După ce se informează, își datează scrisoarea către sora ei, regina Maria, luni, 20 august.

Foarte atent, Franz Joseph îi aduce lui Sissi bijuterii, broșe, perle, diamante. În timpul ultimei săptămâni din august, trei baluri îi antrenează cu multă veselie pe dansatori până foarte târziu. Neobosit, împăratul nu-și schimbă programul și pân-dește trezirea lui Sissi din jumătate în jumătate de oră și apoi din sfert în sfert de oră. Primele lor adevărate momente de intimitate au ca pretext vânătoarea. Foarte bun pușcaș, Franz Joseph apreciază Bad Ischl pentru vânatul său abundent. El vânează cerbii și rațele adunate în jurul lacurilor pe care le cunoaște bine. Și o duce pe Sissi într-un loc splendid, Lacul Gosau, oglindă a piscurilor înghețate ale masivului Dachstein și un fel de deșert, la altitudine, care desparte Austria superioară de Stiria.

Barca alunecă în tăcere și, deodată, o detunătură sfâșie aerul pur. Împăratul este cel mai fericit dintre oameni. Este împreună cu logodnica sa, este la vânătoare. Două bucurii întrepătrunse într-o fericire care este dragostea de natură.

Într-o săptămână, ei au învățat mult unul despre celălalt.

La douăzeci și trei de ani, Franz Joseph are multe calități. Are o alură frumoasă în uniforma de general. Singura excepție vestimentară: costumul lui de vânătoare gri și verde, imuabil, o adevărată uniformă alpină. Sub un păr blond cu reflexe roșcate, fața lui, alungită, nu este încă încadrată de faimoșii favoriți, „cotletele” aurii, apoi albite de vârstă și care vor fi un simbol al imperiului. Ochii îi sunt mari, foarte albaștri. Are pleoape grele, o gură lacomă. Un om chipeș, mai mult atrăgător decât seducător, cu o inteligență medie, sporită de o cinste și o trudă incontestabile. Formalist, maniac al ordinii, preocupat de detalii, mai orientat înspre acțiune decât înspre meditație, dar de asemenea esențialmente bun, sigur că misiunea lui este delicată și sarcina zdrobitoare. Și, mai presus de toate, este animat de o voință de a face bine, care explică faptul că, până în acel moment, s-a conformat sfaturilor și ideilor mamei sale. Acum este

timpul să învețe. Primul birocrat al imperiului, exemplu de funcționar sârguincios, acest tânăr suveran se sprijină pe doi stâlpi imperiali, armata și biserica. Din punct de vedere istoric și geografic, el se află la răspântia unei Europe pe cale de a se naște. Dar ar fi exagerat să nu-i reținem împăratului decât latura sa muncitoare, chiar searbădă. El știe să fie vesel, să se distreze, și, în acea perioadă, viața lui este deosebit de bogată și de completă. Dar el nu visează deloc. Este opusul unui leneș, iar energia lui, care îl va face să comită multe stângăcii, este de apreciat.

Și Sissi? Este diferită, din toate punctele de vedere. O tânără romantică, o căprioară. Fizic, dacă frumusețea și farmecul ei vor fascina întreaga Europă, trebuie să avem onestitatea de a spune că ea surâde rar, pentru că are dinții stricați, cum vor fi de altfel și aceia ai celuiilalt văr al său, viitorul Ludovic al II-lea al Bavariei, deloc stânjenit din cauza asta, ba dimpotrivă. După el, această trăsătură îl apropia și mai mult de modelul său, Ludovic al XIV-lea! Sissi este complexată din cauza danturii și, din acest motiv, o vom vedea strângând din buze. Arhiducesa, căreia acest defect nu i-a scăpat, îi face fiului său această remarcă, pe tonul șuierat al unei soacre ofensate:

— Da, este foarte drăguță, dar are dinții galbeni!

Sofia nu putea să ierte... Pierduse prima rundă a acestei bătălii între femei. Acum, știrea este făcută publică. Joi, 23 august, *Wiener Zeitung*, cotidian vienez apropiat de Curte, anunță că „Majestatea Sa imperială, regală și apostolică, împăratul Franz Joseph s-a logodit la Ischl, cu consimțământul regelui Maximilian al II-lea al Bavariei, cu tânăra Elisabeta Amelia Eugenia, ducesă din Bavaria, fiica Altețelor Lor regale ducele Maximilian-Iosif și ducesa Ludovica, născută prințesă regală de Bavaria”.